

UMJETNIČKA TOPOGRAFIJA, evidentiranje, opis i predočavanje spomeničke baštine, prostorno i vremenski, kao dokaz kulture i civilizacije cijeloga naroda. Popisivanje obuhvaća sve spomenike pojedinoga naselja i kraja ili pak izradu posebnih topografija, npr. burgova, vojnih utvrda, dvoraca, sakralnih spomenika. Popisivanje je općenito započelo u XIX. st. s buđenjem zanimanja za nacionalnu povijest, potaknuto idejama romantizma i historizma, no spomenici iz toga stoljeća kao djela suvremene umjetnosti nisu bila predmetom popisivanja. Europske su zemlje, a napose Austrija, započele s izradbom topografskih umj. inventara već u drugoj pol. XIX. st., istodobno sa sustavnom zaštitom spomeničkoga naslijeđa i donošenjem odgovarajućega konzervatorskog zakonodavstva.

U Hrvatskoj, koja nema tako ranu tradiciju topografskih istraživanja, određeni je kuriozum djelo *Franza Juliusa Frasa* »Cjelovita topografija karlovačke Vojne krajine iz 1835. godine...« u kojemu su, uz brojne podatke, doneseni i precizni opisi arheol. i umj. spomenika. Za razvitak umj. topografije zaslužan je *I. Kukuljević* koji je osnovao *Društvo za povjesnicu jugoslavensku*. Društvo je imalo u programu popisivanje natpisa te pokretnih i nepokretnih pov. spomenika, a organiziralo je i dopisništvo; podaci su objavljivani u njegovu glasilu »Arkivu za povijestnicu jugoslavensku« (1/1851). Uz Kukuljevića je i *M. Sabljar* 1853. i 1854. poduzimao istraživanja pov. spomenika u Dalmaciji. Srednjovj. spomenike dalm. gradova obrađuje austr. povjesničar umjetnosti *R. Eitelberger* u djelu »Die mittelalterlichen Kunstdenkmale Dalmatiens« (1861), a krajem XIX. st. važna je djelatnost *I. Smirića* na srednjovj. zadarskim spomenicima. Topografskom problematikom za razdoblja njihova stručnog interesa bavila su se glasila »Bullettino di archeologia e storia dalmata« (1/1878), »Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva« (1/1895) i »Starohrvatska prosvjeta« pod uredništvom *F. Radića* (1/1895), glasila Hrvatskoga starinarskog društva u Kninu. Fotografije *I. Standla* (1869–95) nezaobilazni su dokumenti o arhit. i prirodnim spomenicima u Hrvatskoj. Korisne su i spomenice pojedinih župa i godišnji školski izvještaji povremeno praćeni i podacima o područnim važnijim građevinama i spomenicima. Među njima se ističu izvještaji križevačkoga učitelja *Kvirina Vidačića* i njegove »Topografsko-povijesne crte slob. i kr. grada Križevaca« (1886). Drugo razdoblje započinje uputama *Zemaljskog povjerenstva za spomenike umjetnosti* osn. u Budimpešti 1885, među ostalim i sa zadaćom popisivanja spomenika prema umjetničkoj, pov. i lokalnoj važnosti i osebujnostima njihova stila. U tome je smislu Odjel za bogoštovlje i nastavu hrv. vlade pozvao 1893. fotografsku sekciju Društva umjetnosti da snima umjetničke spomenike Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, a okružnom naredbom 1895. upozorila sve županije i gradska poglavarstva na evidenciju o starim gradovima, osobito na područjima kojima su vladali Zrinski i Frankopani. Topografske značajke imaju i crteži građevnih i prirodnih spomenika *B. Čikoša-Sesije*, *O. Ivekovića*, *S. Landsingera* i fotografije *V. Margetića*, *H. Krapeka*, *R. Mosingera*, *D. Inchostrija* i *F. Hodine* što ih je vlada, a u organizaciji Društva umjetnosti naručila za milenijsku izložbu u Budimpešti 1896. Temelj metodologije austr. konzervatorske službe bilo je evidentiranje spomenika i izrada umj. topografija pojedinih regija koju je razvio *Max Dvořak* kao redaktor Österreichische Kunsttopographie. Na tim načelima djeluje niz stručnjaka na području Istre i Dalmacije (*A. Gnirs*, *D. Frey*, *H. Folnescics*). Osnovno je djelo umj. topografije i danas fotografska mapa *Č. M. Ivekovića* »Dalmatiens Architektur und Plastik« (1910–11). Sustavno popisivanje spomenika započelo je naredbom vlade 1910, kada je osnovano *Povjerenstvo za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji*. Tajnik Povjerenstva *Gj. Szabo* evidentirao je spomenike u kotarima Klanjec, Pregrada, Krapina, Zlatar i Ivanec i objelodanio ih u »Vjesniku Hrvatskoga arheološkog društva« 1911–14, 1919. S njim su surađivali *V. Hoffiller*, *E. Laszowski*, *B. Šenoa* i *M. Pilar* (u Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture čuva se sva građa Povjerenstva 1910–40). Kao konzervator za Dalmaciju, a potom organizator službe zaštite spomenika u S Hrvatskoj, *Lj. Karaman* je prvi sustavno obradio srednjovj. i renesansne spomenike u regionalnim okvirima, ravnopravno razmatrajući sve grane lik. umjetnosti. *C. Fisković* donosi cjelovite prikaze spomenika pojedinih dalm. cjelina (*Pag*, *Seget*, *Makarska*, *Vis*, *Lastovo*, *Mljet*, *Lokrum*, *Dubrovnik*, *Kotor*) a istražujući arhivsku građu povezuje ih s imenima domaćih majstora. Izvan konzervatorske službe, odlukom JAZU 1930. poduzeo je *A. Schneider* evidentiranje

i fotografiranje pokretnih spomenika u Dalmaciji, S primorju, SZ Hrvatskoj i Zagrebu, a rezultati su objavljivani u Ljetopisu JAZU 1930–37. Velik prinos dala je *A. Horvat* terenskim radom u okviru Republičkoga zavoda za zaštitu spomenika kulture, izradom karata s lokalitetima te knjigom »Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju« (1956). Povijesno-topografski podaci nalaze se u radovima *J. Buturca*, osobito u malim monografijama pojedinih župa. S vremenom se mijenjaju kriteriji vrednovanja i metodologija. Osnovni cilj nije samo inventarizacija spomenika nego i analiza njihova rasporeda u prostoru, te su stoga u obzir uzeti i gradogradnja kao smišljeni organizirani prostor, naselja, hortikulture i pejzažne vrijednosti, tj. precizan snimak ukupnoga pov. spomeničkoga fonda. Na taj se način spomeničke cjeline čuvaju od zaborava, a postojeće štite od fizičkoga propadanja. Takav pristup podrazumijeva višedisciplinarni rad u kojemu sudjeluju geografi, arheolozi, etnografi, povjesničari umjetnosti i arhitekti uz arhivsku, arhitektonsku i fotografsku dokumentaciju. Smjernice i program dao je *M. Prelog* a *Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu* objavio je dosad umj. topografiju za grad Koprivnicu (1986) te za grad i regiju Križevaca (1994) kao jedinstvene cjeline. Prema istome su kriteriju programom obuhvaćeni Dalmacija, S primorje, Kvarner i Istra.

LIT.: *A. Horvat*, O djelovanju Zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji u Zagrebu od 1910–1914. Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 1976–77, 2–3. — *Ista*, O djelovanju »Povjerenstva za čuvanje spomenika u Zagrebu« (1914–1923), ibid., 1978–79, 4–5. — *Ista*, Sažeti uvid u terenski rad *A. Schneidera*, Peristil, 1980, 23. — Koprivnica — grad i spomenici, Zagreb 1986 (predgovor *M. Prelog*). — *Ž. Domljan*, Umjetnička topografija Križevaca — problem metodologije istraživanja, Radovi IPU, 1991, 15. — *Schneiderov fotografski arhiv* (katalog), Zagreb 1992. — UTH — Križevci. O. Ma.

UMJETNIČKE AKADEMIJE → AKADEMIJE, UMJETNIČKE

UMJETNIČKE KOLONIJE, okupljanja lik. umjetnika u određenim mjestima koja osiguravaju uvjete za njihovo kratkotrajno druženje i lik. stvaralaštvo. Umjetnici svoja djela ostavljaju u mjestu izradbe, čime se stvaraju fundusi galerija i parkovi skulptura. U. k. priređuju izložbe i izdaju kataloge te utječu na širenje lik. kulture i na revitalizaciju pojedinih sredina. U nas se javljaju od početka 50-ih god. i do danas ih je osnovano oko 50. Prva je djelovala 1950–51. u Iloku, nastavlja radom 1976, a 1982. uzima terakotu za osnovni materijal i naziv *U znaku zemlje—In signo terrae*; do 1991. u 15 saziva umjetnici su fundus Galerije Muzeja grada Iloka obogatili za gotovo 1000 djela; potom iločka kolonija djeluje u prostoru. Od 1953. neprekidno djeluje *Likovna kolonija Rovinj* uz koju je usko vezan nastanak Zavičajnoga muzeja i njegova vrijedna zbirka suvremene hrv. umjetnosti te danas već tradicionalna izložba »Grisia«, osn. 1967. Svakoga ljeta Rovinj se pretvara u grad umjetnika koji stalno ili povremeno žive u njemu. God. 1965. osnovan je *Grad umjetnika Grožnjan*, 1965–67. djelovala je *Likovna kolonija u Biogradu* i obogatila fundus Zavičajnoga muzeja djelima istaknutih hrv. slikara.

Tijekom 70-ih godina osnivaju se raznovrsne kolonije. Od 1971. djeluju *Kolonija likovnih umjetnika Željezare Sisak*, *Likovna kolonija Strmac* u Novoj Gradiški (do 1988) i *Umjetnička kolonija Primošten* i njezina popratna izložba »More, ljudi, obala«; od 1992. sudionici primoštenske kolonije okupljaju se u Repišću podno Okića. God. 1972–84. djeluju *Motovunski likovni susreti* određeni temom, tehnikom ili materijalom (papir, fotografija, serigrafija, novo slikarstvo i dr.). *Zimska likovna kolonija u Karlovcu* (ZILIK) održava se redovito od 1974. u Dječjem domu Vladimira Nazora. Umjetnici se druže s djecom i u *Likovnoj koloniji Paunovac* (od 1980) zagrebačkoga Centra za rehabilitaciju na Paunovcu. God. 1975–88. djelovala je *Baranjska umjetnička kolonija Buk*, a 1979–90. *Kolonija umjetničke keramike Hinko Juhn* u Našicama. Stvaraoci naive okupljaju se od poč. 70-ih godina u Zlataru (1972) i Ernestinovu, koje je od 1973. središte naive skulpture, potom u Novome Vinodolskom (1974–85) i Belišću (od 1980). Prva naša kiparska kolonija *Mediteranski kiparski simpozij* održava se od 1970. u Labinu, odnosno u obližnjemu parku Dubrovi, gdje su istaknuti hrv. i strani kipari ostvarili više od 70 skulptura većih dimenzija koje čine jedinstveni park skulptura u kamenu; 1995. skulpture ulaze i u Labin. Mogućnosti rada u kamenu istražuju i kipari u *Međunarodnoj ljetnoj kiparskoj školi Kornarija* u Marušićima kraj Buja. Tu se rad odvija u neposrednoj blizini kamenoloma gdje je trajno smješten jedan dio ostvarenih skulptura. U drvu su radili kipari na *Međunarodnom simpoziju kipara Forma prima* u Krapini (1973–82); skulpture tu stvorene čine stalnu izložbu na brdu Josipovcu.